

EL GOS COM A FACILITADOR DEL TREBALL SOCIOEDUCATIU AMB NENS AMB NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS.

Montse Cano García

Universitat de Girona

RESUM

Aquest article pretén fer una aproximació a la teràpia assistida amb gossos com a activitat que beneficia als infants en el seu desenvolupament social i emocional, a través de la recerca teòrica de diversos autors pioners en l'àmbit de les teràpies assistides amb animals. A partir de l'anàlisi d'un programa dut a terme a una escola d'educació especial amb infants amb necessitats educatives especials, es fa una valoració sobre els resultats que s'obtenen, observant com el gos esdevé un facilitador de l'acció socioeducativa a través de dinàmiques i activitats d'aprenentatge assistides amb gossos que formen part del programa terapèutic.

ABSTRACT

This article expects to make an approach to animal assisted therapy as an activity that benefits children in their psychological, social and emotional development, through the theoretical research of some pioneers in the field of animal-assisted therapies authors. From the analysis of a program carried out in a special education school for children with special educational needs, a review of the results obtained is, watching the dog esdeviene a facilitator of educational action through dynamic and assisted learning activities dogs forming part of the therapeutic program.

Paraules clau: teràpia assistida per gossos; acció socioeducativa; facilitador; desenvolupament infantil; aprenentatge; habilitats socials; empatia; treball en equip.

1. INTRODUCCIÓ:

Els animals han estat al costat de l'home al llarg de la història de la humanitat. Han format part important de la seva evolució per el territori i han estat símbols i elements de creences i llegendes que hem anat heretant i transformant al llarg del temps. Més enllà d'aquest fet, un dels usos que l'home ha fet dels animals des de fa milers d'anys ha estat considerar i aprofitar el seus efectes curatius per a les persones. A finals del segle XVII, es va fomentar la idea de que les relacions amb els animals podia complir una funció socialitzadora, especialment amb els nens, com un mitjà per a que aprenguin a mostrar tendresa i un sentit de responsabilitat cap als altres (Locke, 1699 a Fine 2003).

Amb el present article es pretén fer una aproximació a un àmbit professional que en els últims anys ha anat adquirint protagonisme i reconeixement, les teràpies assistides amb animals, especialment, les teràpies amb gossos. Concretament, els objectius del present treball són: en primer lloc, fer una recerca teòrica en la influencia d'aquests animals en els infants, l'article vol destacar el potencial del gos per incidir de manera

enriquidora en el desenvolupament físic, mental, social i emocional dels nens amb necessitats educatives especials. En segon lloc, presentar una experiència d'un programa de teràpia assistida amb gossos dut a terme en una escola d'educació especial de Barcelona de la que es farà un anàlisi i reflexió per així elaborar orientacions d'acció socioeducativa per a propers programes de teràpia.

A continuació presentem, en primer lloc, el marc teòric sobre la conceptualització del vincle persona-animal com a fonament de les teràpies assistides per gossos; una descripció i anàlisi del programa aplicat de teràpia assistida per gossos; i finalment unes orientacions per a la implementació de programes socioeducatius desenvolupats a partir de la teràpia assistida amb gossos amb infants amb discapacitat intel·lectual.

2. MARC TEÒRIC. CONCEPTUALITZACIÓ DEL VINCLE PERSONA-ANIMAL COM A FONAMENT DE LES TERÀPIES ASSISTIDES PER GOSSOS

El marc teòric recull els antecedents històrics de la teràpia assistida amb gossos i dels estudis realitzats, que mostren l'eficàcia d'aquest en el treball socioeducatiu. Seguidament s'aprofundeix en el potencial d'aquesta teràpia en el camp del desenvolupament infantil.

2.1 Antecedents de la teràpia assistida amb gossos

Per tal de tenir coneixement de quina és la base teòrica que justifica els beneficis que aporten les teràpies assistides amb gossos, es citaran alguns dels autors pioners en la literatura que s'ha publicat fins ara sobre aquest tema. El Sr. Aubrey Fine (2003) fa un recull de les diferents fonts d'investigació i obres on es descriu els antecedents de la teràpia assistida amb animals. En la seva obra *Manual de terapia asistida por animales*, anomena diversos professionals que han fet estudis relacionats amb els efectes saludables de la tinença d'animals de companyia. Els dos temes més reconeguts són, per un costat, que els animals poden induir un estat de relaxació immediata, els animals són psicològicament tranquil·litzadors, pel simple fet d'atraure i mantenir la nostra atenció (Katcher et al., 1983 a Fine 2003). Per altra banda, els animals de companyia poden proporcionar a les persones una forma de suport social que redueix i esmorteix l'estrés (Serpell, 1996, a Fine 2003). Ens parla del repte actual d'aquest àmbit professional per tal que sigui reconegut en els camps professionals de la salut i l'educació. En els últims 10 anys ha aparegut abundant literatura mèdica en la que es confirma l'existència d'una intensa relació positiva entre el suport social i la millora de la salut humana i la supervivència. Els animals són una font de suport social. Però tot i aquests descobriments, el valor terapèutic positiu de la companyia animal segueix rebent escàs reconeixement (Fine, 2003). Es per això, que es fa necessari seguir fent treball d'investigació que doni evidències científiques dels resultats positius de les teràpies assistides per animals per a la salut física, psicològica i social de les persones.

A Espanya, l'any 2011, la Fundació Affinity, la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), l'Institut de Neuropsiquiatria i Addiccions (INAD) del Parc de Salut Mar creen una càtedra per estudiar les relacions entre les persones i els animals de companyia.

Els seus objectius són investigar en l'estudi de la relació entre els animals de companyia i l'ésser humà, així com fer difusió del coneixement dels beneficis de la convivència amb animals per a les persones, i impulsar nous programes de formació per a professionals de les Ciències de la Salut. L'any 2013 la Càtedra Fundació Affinity van presentar el primer estudi sobre el vincle entre persones i animals en el que els resultats diuen que 8 de cada 10 nens entre 9 i 12 anys prefereixen al seu gat o gos abans que un videojoc; que quan tenen por al vespre, el primer que fan és obrir el llum i abraçar a la seva mascota, i que si te problemes busca el consol amb el seu animal i els pares d'igual manera.

A nivell internacional, la IAHAIO (International Association of Human-Animal Interaction Organizations), va ser fundada el 1992 per diverses entitats pioneres en el camp d'arreu del món per tal de promoure la recerca i el treball científic de les intervencions assistides amb animals i amb l'objectiu també d'unificar criteris del treball que es duu a terme, i intentar regularitzar el sector a nivell de perfil professional i legislació.

2.2 Els nens i els animals

Tots sabem que els nens, des de ben petits, creixen envoltats d'imatges d'animals, tant en les seves joguines, en els dibuixos animats que es veuen a la televisió, les pel·lícules de Walt Disney, els contes en que els protagonistes són animals o els primers llibres que tindran els nens, segur que seran sobre animals. Així doncs, aquest fenomen sembla ser una evidència de la importància que tenen els animals per als nens i com contribueixen a estimular actituds i comportaments positius a la vegada que els nens senten junt a la seva mascota sentiments de companyia, d'amistat, de seguretat i de benestar.

Els nens han nascut amb una simpatia natural cap a ells, una simpatia que va creixent o disminuint en el transcurs de la vida i dependent de la influència dels adults del seu entorn.

(Dieter Krowatsechk, 2009: 48)

La influència dels animals sobre el comportament humà fa molts anys que es pot constatar, però el seu ús extensiu, documentat i organitzat és relativament nou. A la segona meitat del segle XX va agafar important rellevància l'estudi de la interacció home-animal i el valor dels animals de companyia en el desenvolupament de la personalitat. A principis dels anys seixanta, el doctor psiquiatra Boris M. Levinson (1969), va descobrir-ho per casualitat, un dia mentre feia consulta a un nen amb greus problemes de socialització. Va poder experimentar els canvis d'actitud i la seva millor predisposició per a les teràpies en la seva consulta gràcies a la presència de la seva mascota, el seu gos. Aquí és on es va veure el gran potencial d'aquest animal com a mediador terapèutic, ja que l'animal va permetre al doctor poder-se apropar moralment al seu pacient i esmoreir de manera molt suau el diàleg amb ell. L'any 1969 B. Levinson va publicar el llibre *Petoriented psychotherapy* (Psicoteràpia assistida

per animals), llibre que dona èmfasi a la funció terapèutica que l'animal pot exercir sobre un nen. Cal destacar que aquest ha estat un dels primers i pioners documents bibliogràfics que han estat de guia per tots els professionals i investigadors que en els últims anys es dediquen a les teràpies assistides amb animals, tal com diu el Sr. Aubrey Fine (2003), Levinson és el fundador de la "teràpia facilitada per animals".

El Sr. Boris M. Levinson ens concreta les potencialitats que, segons el seu punt de vista i experiència en la pràctica, aporten els gossos a les sessions de teràpia i psicoteràpia amb nens:

1. Com a objecte transicional
2. Com a font de contacte físic, afectiu i acceptació incondicional
3. Disposar un marc en el que el nen domini la situació, es a dir, que l'animal no li sembli amenaçador ni desafiant, així com si li podria semblar un professional adult.

Levinson és defensor de la idea que l'home pertany a la naturalesa i que és necessari relacionar-se amb el món que l'envolta, que per molt que la humanitat hagi evolucionat i haguem anat augmentant a nivell coneixements i de comoditats, hem abocat a patir més tensions, pors, ansietats i falta de seguretat. El psiquiatra americà arriba a la conclusió de que les necessitats psicològiques han anat augmentant i l'home necessita per tant, retrobar-se com a ésser del planeta que comparteix amb la resta d'éssers vius.

L'ésser humà ha de d'estar en contacte amb tota la natura al llarg de tota la seva vida per poder mantenir una bona salut mental.

(Boris M. Levinson, 1969: 27)

Tenint en compte aquesta concepció de l'home com a part del món natural, una de les teories que explica el vincle persona-animat, i que cada vegada més professionals comparteixen, és la Biofilia. Estudiant les interaccions de les persones amb els animals i la natura en general, l'any 1984, el Sr. Edward O. Wilson, en la seva obra Biophilia, elabora una nova teoria que podria ser un fonament important sobre les teràpies assistides per animals i les seves repercussions en les persones. Wilson suggereix que el cervell de les persones està estructurat per a prestar atenció selectiva a altres tipus de vida i que, com a resultat del contacte amb altres espècies, animals o vegetals, poden produir-se importants influències en el coneixement, la salut i el benestar. També Melson (a Fine 2003) ens diu que la Biofilia és un interès innat per la vida.

Gail F. Melson examina les implicacions de la hipòtesis de la biofilia per entendre el paper dels animals en el desenvolupament infantil. Es centra en les estructures clau del desenvolupament humà, afecte, suport i educació, per demostrar que els animals són figures significatives. En primer lloc ens diu que la intensificació d'emocions negatives, com l'enuig o la por, activa la necessitat del nen de ser tranquil·litzat, i molts nens reben dels seus animals de companyia la seguretat que necessiten, especialment en absència de figures humanes pròximes. En segon lloc, parla de que els animals són categories destacables perceptivament i cognitivament, i això implica que per a molts

nens els animals puguin ser estímuls eficaços per dirigir i mantenir l'atenció, i organitzar lingüísticament els pensaments. En tercer lloc, al relacionar-se amb un animal, el nen se sent unit a ell, i mostra major comprensió emocional ja que ha desenvolupat habilitats de comunicació no verbals, que és un dels components centrals de la intel·ligència emocional segons Goleman (Melson, 1995 a Fine 2003).

Dieter Krowastscher, psicòleg infantil i escolar, ens parla en el seu llibre " Els nens necessiten animals de companyia" (2009) el per què d'aquesta afirmació. Ens diu que els animals de companyia exerceixen d'estabilitzadors de la experiència i de la conducta infantil. Considera que els gossos tenen moltes qualitats que als nens els agradaria trobar en els seus pares i que no sempre les troben, i que els gossos són uns companys ideals per a comunicar-se ja que a vegades els adults no són sensibles a les situacions dels seus fills per causa d'algun problema (separació, malaltia, situació d'atur, etc.). El nen pot explicar-li tot al seu gos, confiar en ell i sentir així consol. Contribueixen a fomentar l'alegria i eliminar la tristesa i les sensacions d'amenaça. El psicòleg afegeix que amb la interacció amb els gossos els nens aprenen moltes coses de manera natural i amb una elevada motivació, i aprenen i experimenten moltes coses que es podran traslladar a la seva interacció amb els altres.

Levinson (1969) també defensava la idoneïtat de que els nens es relacionin amb els animals. Ens parlava de que un animal de companyia pot servir per enfortir l'energia mental del nen i l'ajuda a fer-se conscient de les relacions de causa efecte. Ens diu que a través d'aquest contacte amb l'animal, per al nen apareixen noves formes d'experimentar, de percebre i de relacionar-se; és com si la mascota actués com a catalitzador despertant i reanimant la consciència del nen.

El marc teòric, ens ubica en l'essència de les teràpies assistides amb gossos, i ens mostra les aportacions que han contribuït de forma significativa a impulsar l'aplicació de les mateixes en benefici de les persones. Aquestes teories treuen a la llum una informació molt valuosa i que ajuda a donar rigor i credibilitat al nou àmbit professional. A partir d'aquest punt, és encara més engrescador poder analitzar una experiència pròpia en base a un programa que es descriu a continuació.

3. DESCRIPCIÓ I ANÀLISI D'UN PROGRAMA DE TERÀPIA ASSISTIDA PER GOSSOS

Amb l'objectiu de mostrar amb un exemple una aplicació de la teràpia assistida amb gossos en un context de treball amb infants amb discapacitat intel·lectual, presentem una experiència desenvolupada a una escola d'Educació Especial de Barcelona. Primer farem una descripció amb les característiques dels participants i objectius del programa, a continuació s'exposa quina ha sigut la metodologia de treball emprada així com les estratègies d'avaluació del programa, i finalment es fa un anàlisi i valoració dels resultats obtinguts amb l'activitat.

3.1. Descripció del programa

Taula 1: Descripció del programa

Nom del Programa	Juguem i Ensinnem
Lloc	Escola d'Educació Especial "X" a Barcelona
Temoralització	10 sessions durant el 2n Trimestre. 1 sessió de 1h/setmana
Perfil dels destinataris	<p>Grup-Classe de 8 infants:</p> <p>"SAM": nen de 12 anys, Trastorn Generalitzat del Desenvolupament (TGD) , molta dificultat d'expressió. Por als gossos.</p> <p>"BCM": nen de 9 anys, retard motriu i Trastorn de Dèficit d'Atenció (TDA), molt mogut i provocador. Por als gossos.</p> <p>"DFA": nen de 11 anys, TGD. Presenta episodis d'agressivitat.</p> <p>"MGT": nena de 14 anys, amb Epilèpsia mioclònica estàtica, amb greus dificultats en les àrees instrumentals i no exterioritza sentiments. Por als gossos.</p> <p>"CMC": nen de 10 anys, Trastorn de Dèficit d'Atenció i Hiperactivitat (TDAH), amb dispràxia.</p> <p>"PRL": nen de 11 anys, TDAH, molt insegur i ansiós. Por als gossos.</p> <p>"FRS": nen de 9 anys, dificultats d'aprenentatge, dificultat per relacionar-se amb els altres nens.</p> <p>"JPH": nen de 12 anys, Trastorn del Espectre Autista (TEA), obsessiu i amb conductes disruptives.</p>
Professionals Teràpia	<p>Maribel: Coordinadora i Tècnica en Teràpies</p> <p>Montse: Educadora i monitora en Teràpies</p> <p>Martí: Educador caní</p> <p>Ona: Psicòloga</p>
Professionals Escola	<p>"G": mestra d'educació especial i tutora del grup-classe</p> <p>"A": psicòloga de suport</p>
Espai	Sala-menjador i zona exterior del pati de l'escola
Gossos	Bilma, setter irlandès de 5 anys (gos principal) i altres gossos de diferents races i característiques que s'aniran introduint.
Objectiu General del Programa	Treballar el control d'impulsos, l'exteriorització d'emocions i la cohesió de grup durant les activitats d'aprenentatge i de teràpia assistida amb gossos.
Objectius Individuals	<p>"SAM": Millorar l'expressió d'emocions</p> <p>"BCM": Millorar el control d'impulsos</p> <p>"DFA": Millorar la conducta</p> <p>"MGT": Millorar l'expressió d'emocions</p> <p>"CMC": Millorar el control d'impulsos</p> <p>"PRF": Millorar el control d'impulsos</p> <p>"FRS": Millorar la manera de relacionar-se amb els companys</p> <p>"JPH": Millorar el control d'impulsos</p>
Estructura de les sessions	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rebuda dels nens a la porta del menjador i repassar les pautes per relacionar-se adequadament amb els gossos. 2. Explicació de les activitats que es duran a terme 3. Inici activitats amb part teòrica i pràctica amb els companys de classe i amb els gossos

	<p>4. Espai de reflexió: els nens, per torns, expliquen la seva experiència a la resta de companys i a la tutora i monitors (què els ha agradat més, què han après, com han solucionat algun possible conflicte, com s'han sentit ...)</p> <p>5. Agraïment i despedida</p>
Seguiment i avaluació	<p>1. Reunions: reunions prèvies, reunió durant el programa i reunions posteriors entre els professionals de la teràpia i l'equip educatiu.</p> <p>2. Observació i recull de dades per part de la tutora del grup-classe. Instrument: memòria del programa</p> <p>3. Observació i recull de dades per part de l'equip de la teràpia. Instrument: taula on es registren les dades rellevants de tota la sessió</p>

Font: Elaboració pròpia

(Les dades no inclouen els noms reals de les persones i entitats que han participat per tal de preservar la seva intimitat i confidencialitat de dades personals)

3.2 Metodologia i Avaluació

Partint de l'objectiu general del programa, les activitats de teràpia i aprenentatge han estat dissenyades tenint en compte uns pilars transversals que caracteritzen el format de les sessions al llarg de tot el programa:

1. **Treball en equip dels educadors i tècnics en teràpia assistida per gossos amb els professionals educatius del centre escolar.** S'estableixen els objectius en base a les orientacions i demandes que fan els professionals referents dels nens i que també estaran participant activament i avaluant durant totes les sessions del programa.
2. L'estratègia principal és l' **Ensinistrament caní en positiu** com a eix central del programa, l'aplicació d'un curs d'ensinistrament caní basat en mètodes de reforçament positiu ja que els nens aprendran a educar els gossos així com ensenyar-los trucs amb un mètode que posa èmfasi en el benestar de l'animal i el seu educador, els nens. Ensenyen als gossos a aprendre sense connotacions negatives, amb alegria i entusiasme. Els gossos seran premiats (amb menjar i carícies) quan ho facin bé i s'ignorarà els comportaments no desitjats o els errors. Utilitzant mètodes positius d'ensinistrament es formen forts vincles alhora que s'educa. Mitjançant el joc i els animals, els nens gaudiran de l'experiència de l'aprenentatge. Es considera la intervenció com una teràpia cognitiva-conductual.

3. **Ubicació estratègica dels nens i de l'activitat en l'espai per millorar la cohesió de grup.** Durant les activitats la ubicació concreta dels participants i professionals en l'espai, ha estat prèviament planificada d'acord a facilitar el treball dels objectius proposats. Dins l'aula-menjador s'han col·locat uns bancs on seuen els nens que en ocasions s'han posat en forma de "U" per tal de tots tenir un contacte visual i interacció, i en altres, s'han posat formant una sola fila on els nens s'han assegut en línia un al costat de l'altre i just al davant d'ells és on es generava gran part de l'activitat i on podien focalitzar la seva atenció, evitant així elements i estones de distracció.
4. **Reflexió grupal.** Al final de cada sessió s'ha deixat un espai per seure tots junts i que cada nen pugui explicar com ha viscut la experiència tot compartint-la amb la resta de companys, la seva tutora referent i els monitors de la teràpia. S'han fet preguntes referents a les activitats que han realitzat amb els gossos per després convidar-los a buscar i explicar el paral·lelisme que es poden trobar en altres situacions de la seva vida, amb l'objectiu de poder fer una transferència dels aprenentatges que s'han fet durant la sessió a altres àrees on es desenvolupa socialment el nen, sobretot amb l'escola i la família.
5. **Treballar la diversitat i l'acceptació.** Hem anat introduint diferents gossos amb l'objectiu de que els nens coneguin animals que tenen un aspecte físic i caràcters diferents i hem treballat així la diversitat de manera positiva, l'acceptació dels altres, les diferents fortaleses i debilitats que podem tenir uns i altres, tots som diferents, no tots podem fer les mateixes coses i podem ser acceptats i valorats igualment.

L'estructura de les sessions sempre és la mateixa per tal de facilitar als infants la integració d'una seqüència de tasques i activitats, normalitzar una rutina de treball i així facilitar la seva comprensió. Un altre aspecte molt important que forma part de la metodologia que s'ha dut a terme és explicar als nens al inici de la sessió quin és el planning, quines activitats faran, quins gossos hi haurà i quins exercicis d'ensinistrament els ensenyarem per ajudar-los a evitar incerteses, anticipacions, interrupcions, i així poder anar treballant de manera fluida i amb els nens molt més concentrats en la tasca que estan duent a terme en cada moment.

Les activitats que s'han anat realitzant en base a aquesta metodologia han estat molt diverses i han estat prèviament dissenyades amb la intenció de treballar uns objectius concrets i promoure els aprenentatges dels infants a través del joc i la interacció amb els gossos. Tot i tenir uns objectius inicialment assignats a cada activitat, a la pràctica l'activitat treballa molts altres objectius i genera altres aprenentatges en funció de l'experiència que viurà cada nen a partir de la seva personalitat, els seus valors i el seu nivell d'interès. A continuació es presenta una taula amb el recull de les activitats dutes a terme durant el programa:

Taula 2: Recull d'activitats

Nom de l'activitat:	Descripció	Objectius de l'activitat:
<i>Em faig amic dels gossos</i>	S'ensenya als nens a relacionar-se adequadament amb els animals	<ul style="list-style-type: none"> - Aprendre a relacionar-se adequadament amb els gossos - Modular el to de veu - Reduir la impulsivitat
<i>Quina emoció expresso?</i>	Cada nen expressa una emoció a través de la visualització d'un pictograma. Els companys han d'esbrinar de quina emoció es tracta i després tots junts identificaran quin és el llenguatge corporal del gos quan expressa emocions.	<ul style="list-style-type: none"> - Expressar diferents emocions i sentiments - Reconèixer diferents emocions i sentiments - Conèixer el llenguatge corporal dels gossos - Treballar el seu llenguatge corporal
<i>Cada gos és diferent</i>	Presentem un gos nou, amb característiques diferents, expliquem la seva història de vida, les seves fortaleses i les seves debilitats i després juguem amb ell.	<ul style="list-style-type: none"> - Treballar la diversitat i l'acceptació dels altres - Millorar l'autoconcepte - Aprendre a tolerar la frustració
<i>Ensinistrem al gos: seu, dona la pota i tomba't</i>	Els nens aprenen a demanar al gos exercicis d'obediència bàsica canina.	<ul style="list-style-type: none"> - Treballar l'atenció i la concentració - Respectar el torn - Treballar la paciència
<i>Fem un pont</i>	Els nens es posen en fila un darrera l'altre, amb les cames obertes, i el gos passa per sota d'ells.	<ul style="list-style-type: none"> - Millorar la consciència corporal - Treballar la cohesió de grup
<i>Saltar l'aro</i>	Cada nen te una peça per unir i formar, entre tots, un aro gran. Després es treballa en grup per fer saltar el gos per dins l'aro.	<ul style="list-style-type: none"> - Treballar en equip - Reduir la impulsivitat - Treballar l'atenció
<i>Cuidem als gossos</i>	Expliquem i practiquem quines són les cures bàsiques dels animals perquè estiguin sans i se sentin feliços.	<ul style="list-style-type: none"> - Aprendre a tenir cura d'un animal - Mostrar afecte i respecte per l'animal - Millorar la manera de relacionar-se amb els altres
<i>El clicker</i>	Ensenyem als nens a utilitzar un instrument sonor que és un reforçador positiu per ensinistrar i premiar al gos durant la	<ul style="list-style-type: none"> - Treballar l'atenció i concentració - Respectar el torn - Observar i escoltar als companys - Treballar en equip

	pràctica d'exercicis.	
<i>Tornem a la calma</i>	Identifiquem estats nerviosos i alterats en els gossos i en nosaltres mateixos, i ajudem a l'animal a tornar a la calma per així poder realitzar els exercicis i els jocs amb èxit.	<ul style="list-style-type: none"> - Identificar estats de nervis i excitació dels gossos i propis - Ensenyar al gos a tornar a la calma - Treballar l'autoimatge i l'autocontrol
<i>Eduquem a un cadell</i>	Presentem un cadell i els expliquem que un educador caní l'ensenya a fer les coses bé i així serà premiat. Fem paral·lelisme amb ells i la seva tutora de classe.	<ul style="list-style-type: none"> - Aprendre les cures d'un cadell - Prendre consciència de la importància de l'educació - Treballar la paciència
Gimcana canina	Entre tots junts fan que els gossos superin diferents obstacles i exercicis d'un circuit per, finalment, obtenir un tresor.	<ul style="list-style-type: none"> - Treballar en equip - Aplicar els coneixements apresos amb els gossos - Reforçar l'autoestima

Font: Elaboració pròpia

Per valorar quins han estat els resultats obtinguts a través de teràpia assistides amb els gossos, s'han dut a terme diferents estratègies a partir de les quals s'ha extret informació per avaluar el programa: reunions entre l'equip docent i l'equip de teràpia, i observació i recull de dades. Abans d'iniciar el programa es van fer varies reunions entre l'equip docent del centre i l'equip de teràpia per parlar del perfil dels nens i dels aspectes que es voldrien treballar en el programa així com marcar els objectius terapèutics per a cada infant. A partir d'aquí es van iniciar les sessions i es van anar recollint les dades més rellevants de cada sessió, tant per part de la tutora del grup-classe com per part dels monitors de la teràpia. Al finalitzar cada sessió hi ha hagut un feed-back entre la tutora i els monitors de la teràpia per tal de valorar breument els punts positius i alguns possibles aspectes a millorar en les properes sessions.

Després de realitzar les 10 sessions amb els infants, s'inicien unes reunions entre l'equip docent i l'equip de la teràpia per avaluar el programa. No s'ha dut a terme una avaluació sistemàtica per motius de temporalització; els resultats del programa estan essent revisats en aquest moment i per tant encara no ha estat possible disposar de l'informe final de valoració.

La tutora va fer una memòria de les diferents activitats realitzades a cada sessió i quin aspecte més important s'ha treballat en cadascuna d'elles, com per exemple el treball en equip, treballar la calma, l'expressió d'emocions, etc. Per part de l'equip de monitors de la teràpia amb gossos, el recull de dades s'ha fet a través d'un instrument, una taula en la que s'han registrat de manera detallada la informació que s'ha pogut observar en cada part de l'estructura que conforma la sessió:

Part 1. Inici de la sessió i rebuda dels nens a l'espai on es fa la teràpia: Es fa una valoració de de la rebuda dels nens observant la seva conducta i, la capacitat per recordar com comportar-se adequadament amb els gossos i amb els companys per a poder formar part de l'activitat i seguir les pautes que es van explicar des del primer dia. També es recull quin és l'interès de cada infant per interactuar amb els gossos, si es mostren distants o bé si estan impacients per poder acostar-se als gossos i acaronar-los.

Part 2. Activitats d'aprenentatge teòriques i pràctiques: s'analitza el comportament dels nens durant les explicacions teòriques que fan els monitors, valorant si estan atents i motivats o bé si tenen comportaments disruptius. Durant els exercicis pràctics amb els gossos s'observa l'actitud del nen vers el gos, vers els monitors i vers la resta de companys, valorant en quina mesura cada infant ha treballat els objectius que es pretenien amb les activitats.

Part 3. Espai de reflexió i despedida: es valora com ha sigut l'experiència de teràpia i aprenentatge per a cada infant, la seva capacitat de descripció a nivell emocional i la capacitat de reflexió fent paral·lelismes amb altres tasques de la vida quotidiana, a l'escola i amb la família. També es valora quina és la seva actitud a l'hora de compartir-ho en públic amb la resta de companys, si el nen mostra satisfacció i busca el reconeixement dels altres.

A partir de la informació recollida pels monitors de la teràpia assistida amb gossos i de la tutora de la classe, s'han pogut obtenir uns resultats que després s'analitzen amb la intenció de crear orientacions i propostes per a properes possibles edicions d'un programa de teràpia per a nens amb necessitats educatives especials.

3.3 Anàlisi Resultats i Valoració personal del programa

En aquest apartat, parlarem de l'anàlisi del programa, valorant en primer lloc les característiques i adequació del programa (1), en segon lloc una valoració de la participació dels professionals del centre educatiu (2), i en tercer lloc, els resultats observats en els infants (3).

(1) Pel que fa a les característiques del programa, s'ha de tenir en compte que es tracta d'un grup d'infants molt heterogeni, amb un nivell d'impulsivitat bastant alt i amb dificultats per establir relacions socials adequades entre ells. Aquestes característiques, sumades a que és un grup gran de 8 persones ha fet que l'aplicació del programa de teràpia hagi estat complexa i que tant per als nens, com per als gossos, com per als monitors de la teràpia, s'hagi hagut de treballar amb esforç per poder realitzar i gaudir de les activitats amb els animals. Ha estat el primer programa d'aquest tipus que s'ha realitzat a l'escola i l'equip directiu del centre va triar que el programa de teràpia s'apliqués com a prova pilot amb aquest grup-classe en concret, ja que es tracta de la classe més complicada de l'escola, essent així un repte per poder comprovar l'efectivitat d'aquest tipus de teràpia assistida amb animals.

La temporalitat ha estat curta, 10 sessions són poques per poder treballar amb profunditat amb cada infant els objectius terapèutics que es pretenien. S'han fet activitats en les que s'han

anat treballant els diferents objectius però realment crec que si hagués hagut una continuïtat del programa hagués sigut més efectiu en cadascun dels infants. L'objectiu general està ben formulat però els objectius individuals potser són massa generals i per tant, és més difícil valorar fins a quin punt s'han treballat i assolit en cada infant.

(2) En quant als professionals docents de l'escola, tot i que encara no s'ha pogut tenir l'informe final del programa, el valor que han donat l'equip del centre educatiu ha estat molt positiu i han pogut veure els beneficis que aquesta teràpia ha aportat als infants que n'han participat.

Les professores i psicòloga han acompanyat el grup de nens durant la sessió i valorem molt positivament la seva presència, la predisposició i ment oberta cap a l'activitat. Creiem que de cara a futures sessions, caldria reunir-se amb tot l'equip de professionals de l'escola que participin en el projecte per tal d'involucrar-se més en el joc terapèutic i puguin fer traspàs de les eines aconseguides a les sessions i extrapolar-les a altres espais com l'escola o la família de cada nen.

El feed-back amb la tutora després de cada sessió ha anat molt bé per valorar els punts forts i els aspectes a millorar i així haver anar reformulant les activitats i metodologies de treball en les posteriors sessions. Podríem dir doncs, que el potencial del programa ha estat a la segona meitat de les sessions ja que la primera ha estat més aviat d'experimentació i coneixement, tot i que sempre s'ha treballat en quant als objectius proposats, però la incidència de les activitats dissenyades ha estat molt més potent a partir de la cinquena sessió.

(3) I per últim, fem una descripció i anàlisi més profund dels resultats que s'han obtingut dels infants amb aquest treball socioeducatiu assistit amb gossos. Per valorar quins beneficis ha aportat aquesta teràpia a aquest grup classe, s'ha de tenir en compte que les dades faran referència a 7 dels 8 nens del grup. L'altre infant gairebé no ha pogut gaudir de l'activitat, no ha pogut participar en totes les sessions, el seu comportament a l'aula i a la teràpia ha estat bastant disruptiu i fora de control durant la durada del programa i per tant no s'ha pogut valorar el seu aprenentatge o aprofitament de la teràpia. Del grup dels 7 nens restants, els resultats més significatius que s'han obtingut amb el programa han sigut els següents:

- Les activitats realitzades amb els gossos han facilitat treballar el control d'impulsos, la exteriorització d'emocions i la cohesió de grup tal com es pretenia amb l'objectiu general que es va formular.
- 4 dels 7 infants han gaudit i han fet un aprenentatge i una millora de l'actitud molt important a través de la teràpia.
- 3 dels 7 infants han gaudit de l'activitat però han assolit un nivell d'aprenentatge menor.
- Ha millorat l'autoestima i autoconcepte dels infants.
- Han après nous coneixements sobre els gossos i a ser conscients del benestar dels animals.

- Els infants han tingut interès i motivació per aprendre i fer les activitats al llarg de tot el programa.
- El grup d'infants han treballat el torn d'espera i han millorat el seu autocontrol
- Els nens que tenien por als gossos han superat aquest temor i s'han relacionat satisfactòriament amb els gossos i han pogut gaudir de les activitats amb els animals.
- Han treballat i millorat algunes habilitats socials com són l'empatia, la cooperació i el respecte als altres.
- Han treballat la intel·ligència emocional, millorat la seva consciència corporal i el seu llenguatge verbal i no verbal.
- Ha millorat la seva capacitat d'esforç i la tolerància a la frustració.
- Han desenvolupat i exterioritzat sentiments d'amor i de respecte cap als animals.

La valoració personal que en faig d'aquest programa és que s'han pogut treballar molts aspectes en el desenvolupament psicològic, social i emocional dels infants. A continuació faig un anàlisi dels aspectes tan importants que s'han aconseguit treballar i millorar com són les habilitats socials, les competències emocionals, l'autoestima, l'autocontrol, i el treball en equip.

És un programa de teràpia en el que la participació ha estat molt activa, els nens estan fent aprenentatges, afrontant reptes, superant dificultats, adquirint noves habilitats; i sense donar-se compte, perquè ho fan a través del joc i interacció amb l'animal. Els nens poden sentir que se'ls posa a prova per realitzar una tasca o exercici amb el gos però també estan motivats per ensenyar al gos a fer l'exercici. Els exercicis d'ensinistrament són l'excusa perquè els nens treballin, adquireixin i desenvolupin habilitats i competències socials i educatives.

Un dels punts més positius obtinguts és haver pogut treballar i millorar la por de varis nens als gossos, alguns d'ells perquè mai abans havien tingut contacte amb un gos. Alguns tenien por, altres aprensió, altres respecte i altres acceptaven el contacte amb els animals amb molta naturalitat. Es valora molt positivament com han afrontat aquesta emoció i han treballat competències tan importants com l'autoregulació emocional i han fet processos cognitius per convertir una emoció negativa en una de més positiva.

Un altre dels punts més forts és el potencial que ha tingut el gos i les activitats que han realitzat amb ells per al desenvolupament de l'empatia dels infants. Hem pogut treballar molt aquesta competència emocional. El fet de posar-se en el lloc dels gossos per entendre com se senten i com actuar en conseqüència en els exercicis, ha posat en marxa en cada nen la necessitat de comprensió del sentiment de l'altre, primer amb els gossos i després amb els companys, per poder afrontar una situació de la millor manera possible. Tanmateix, han treballat l'expressió de les emocions i sentiments propis i han millorat l'autoregulació emocional i la seva actitud i diàleg amb els gossos i companys.

Relacionar-se amb el gos els demana autoregulació emocional constant, i per això s'aconsegueix que es dirigeixen a l'altre amb un to adequat, formulant les frases i preguntes amb connotació positiva i contagiant-se mútuament d'emocions de alegria i ànims per afrontar el repte junts. Els gossos conviden als nens a afrontar els exercicis i els reptes amb energia, amb alegria, amb empena i amb l'objectiu de gaudir junts. El gos contagia aquesta alegria per la vida i esforçar-te per allò que vols i et fa feliç.

La experiència que han tingut els nens els ha generat aprenentatge sobre els gossos, sobre els seus companys, sobre els seus mestres referents i sobretot, sobre ells mateixos. Han pogut experimentar el seu propi creixement personal i a més, s'han vist i sentit reforçats positivament pels seus professors, monitors de l'activitat i els altres companys de classe, augmentant així el seu sentiment de benestar. El resultat d'aquest treball és un augment molt significatiu de l'autoestima i autoconcepte d'aquests nens, i aquesta major autoestima afavoreix a altres aspectes importants com la seguretat en un mateix i generar motivació intrínseca per afrontar nous reptes i situacions a la seva vida.

Ha estat un espai d'aprenentatge que han compartit amb la seva tutora dins l'escola, fora de l'aula habitual, on han pogut viure junts experiències enriquidores que fomenten el bon vincle amb el seu referent docent. Han treballat altres competències no tant a nivell acadèmic sinó que fan un treball on es valora la seva actitud i competències socials i emocionals. Aquest espai d'aprenentatge a través de la interacció amb els gossos evita que els nens se sentin jutjats per les seves capacitats o discapacitats, de si saben fer una cosa més bé o més malament, com pot passar en aspectes curriculars com la lectoescriptura o el càlcul, sinó que es treballa valorant-los la capacitat d'atenció, l'escolta, l'observació a l'altre, la comprensió dels sentiments i pensaments de l'altre, etc.

Degut a la quantitat de nens, les activitats necessitaven d'un torn d'espera i gràcies a la motivació per l'activitat i la conducció d'aquesta, els nens eren capaços d'autogestionar-se la majoria del temps. D'aquesta manera han treballat el torn d'espera i l'autocontrol d'una manera conscient i amb l'objectiu de poder gaudir i participar de l'activitat. A més, fent aquest tipus d'activitats amb els gossos, els nens han d'organitzar-se, planificar-se, algunes vegades a nivell grupal, altres a nivell individual, i després actuar. Han de pensar com faran les coses abans de fer-les, reduint així les conductes impulsives.

El clima és de compartir, alegria, energia positiva, atenció, il·lusió, motivació per aprendre, concentració per escoltar, observar i aprendre, i genera un sentiment intrínsec de voler autocontrolar-se i reduir la distorsió per poder gaudir de l'activitat.

Un altre aspecte important ha sigut poder treballar al llarg del programa la experiència de col·laborar i ajudar. En les activitats en grup tant la col·laboració com l'ajuda vers l'altre s'ha fet patent i han aportat aprenentatges positius per a aquests nens que, alguns per la seva tendència a l'aïllament i d'altres degut a la seva impulsivitat, tenen dificultats per cooperar entre ells en les tasques que comparteixen habitualment a l'escola. El recolzament entre ells i amb el terapeuta és una tasca quasi imprescindible per poder gaudir de la sessió i fa que normalitzin una manera de treballar a la vegada que milloren la seva socialització.

A través de les activitats amb els gossos, d'una manera atractiva i emocionant han superat reptes individualment i en equip. Han vivenciat que hi ha moltes ocasions en que el treball en equip facilita les coses, que ajudar-nos els uns als altres fa que sigui més fàcil aconseguir algun repte o prova. La teoria la tenien ben apresada, ja que la seva tutora els educa en valors de convivència a l'aula, però el potencial de treballar en equip amb un centre d'interès comú, que són els gossos, ha fet que ho hagin pogut viure en primera persona el benefici que comporta cooperar amb els companys.

Per altra banda també cal destacar que s'han aconseguit treballar altres aspectes que no estaven contemplats en els objectius inicials, com per exemple desenvolupar estimació i afecte i respecte i cura cap als animals, treballar la creativitat, la exposició a la resta de companys, expressar-se en públic, superar reptes, superar la por als gossos a través del coneixement que han anat aprenent i el vincle creat amb l'animal, treballar la memòria, s'han generat noves il·lusions, i el descobriment de nous sentiments cap a un mateix i cap als altres.

4. CONCLUSIONS I ORIENTACIONS

En aquest article s'han presentat les aportacions de la teràpia assistida amb gossos, centrant-se especialment en la influència d'aquest tipus de programes en el desenvolupament infantil, presentant a diversos autors i especialistes en l'àmbit psicoeducatiu que han documentat evidències dels beneficis que els animals ens aporten a les persones. He pogut participar en el desenvolupament d'una experiència basada en la teràpia assistida amb gossos amb els nens de l'escola d'educació especial, i he pogut viure en primera persona el gran potencial que tenen els gossos per a facilitar l'acció socioeducativa.

Haver viscut aquesta experiència m'ha generat uns aprenentatges molt valuosos i també m'han convidat a reflexionar i m'ha permès extreure un seguit de conclusions pel que fa a l'adequació de programes de teràpia assistida amb gossos que detallo a continuació:

- Seria bo connectar la teràpia amb el currículum d'educació especial de l'escola, ja que aquesta activitat compren totes les àrees: àrea d'identitat i autonomia, àrea del medi físic i social i àrea de la comunicació i el llenguatge. Es pretén provocar i potenciar aprenentatges significatius en l'aula mitjançant activitats cognitives considerant com a tals l'observació, l'exploració, la interpretació i la expressió, al mateix temps que es compagini amb el treball intel·lectual, amb un enfoc globalitzador.
- Convindria allargar el programa amb més sessions, ja siguin més setmanes o bé més sessions per setmana, per tal de tenir més temps d'aprofundir en els aspectes que es necessiten per generar canvis i aprenentatges significatius en els infants.
- Seria interessant crear una eina de comunicació augmentativa, un plafó amb un horari visual del planning de la sessió, per quan a l'inici expliquem verbalment

la seqüència de les tasques, que amb imatges puguin integrar-ho encara millor i a més, els nens podrien consultar el plafó durant la sessió, si en algun moment ho volen, per evitar incertesa i guanyar en participació activa en la sessió.

- Seria necessari crear un instrument d'avaluació de recull de dades amb criteris establerts prèviament. Les observacions s'haurien de fer a partir d'uns criteris per poder comprovar en quina mesura es van assolint els objectius individuals previstos.

Les activitats assistides amb gossos ens han proporcionat una visió diferent dins de l'aula. Personalment he vist nens motivats per l'activitat, l'atenció posada al 100% en el que s'està duent a terme com a grup-classe, així que hi ha hagut un clima de cohesió de grup. El vincle amb els gossos ha anat a més a cada setmana que teníem sessió, les expressions verbals i corporals que els nens han expressant han anat des de la timidesa i la por, a la col·laboració i expressió del desig per estar amb ells.

He gaudit del vincle tan maco que els nens han fet amb els animals, desenvolupant l'afectivitat i la comprensió cap a l'altre d'una manera natural i satisfactòria per ambdues parts. D'alguna manera, la innocència i sinceritat que comparteixen els nens i els gossos fa que s'entenguin d'una manera especial, el nen rep la bondat i coherència de l'animal i les respostes que es generen a nivell de conducta i d'emocions són molt significatives. He pogut adonar-me de que, gràcies als animals, es crea un clima de treball d'alegria, amor i energia positiva, i que els professionals que podem dur a terme aquest tipus de programes educatius i terapèutics podem aprofitar el gran potencial que ens proporciona treballar amb animals per incidir en les àrees de desenvolupament dels infants.

5. BIBLIOGRAFIA

Cátedra Fundación Affinity Animales y Salud (2014). Recuperat el 20 d'abril, des de <http://catedraanimalesysalud.uab.es/>

Fine, Aubrey, (2003). *Manual de terapia asistida por animales: Fundamentos teóricos y modelos prácticos* (1ªed.). Fundación Affinity.

Fundación Affinity (2014). Recuperat el 20 d'abril, des de <http://www.fundacion-affinity.org/>

International Association of Human-Animal Interaction Organizations (IAHAIO) (2014). Recuperat el 20 d'abril, des de <http://www.iahaio.org/new/>

Katcher, A. (2003). La terapia asistida por animales y el estudio de las relaciones persona-animal. A Fine, A., *Manual de terapia asistida por animales: Fundamentos teóricos y modelos prácticos* (pp. 529-544). Fundación Affinity

Krowatsechk, D. (2009) *Los niños necesitan animales de compañía*. Plataforma Editorial

Levinson, Boris M. (1969). *Psicoterapia infantil asistida por animales*. Fundación Affinity

Melson, Gail F. (2003). Los animales de compañía y el desarrollo de los niños: implicaciones de la hipótesis de la biofilia. A Fine, A. *Manual de terapia asistida por animales: Fundamentos teóricos y modelos prácticos* (pp. 429-440) Fundación Affinity.

Sespell, J. (2003). Animales de compañía y bienestar humano: un análisis histórico del valor de las relaciones persona-animal. A Fine, A. *Manual de terapia asistida por animales: Fundamentos teóricos y modelos prácticos* (pp 3-22) Fundación Affinity.